

De *Werkgroep Liturgie* denkt na over de vorm van de eredienst. Deze kijkt hierbij ook naar andere kerken en gezindten. Deze keer wil ik graag samen met u kijken naar **liturgische kleuren in de kerk en het groene antependium** en de volgende gedachten met u delen ter overweging.

In de eerste tijd van de christelijke kerk waren de kleden en de kleding ongeveer zoals de mensen het thuis gewend waren. Vooral de Romeinse burger die het kon betalen droeg witte kleding. Op afbeeldingen uit de Oude Kerk zien we dat de voorgangers witte kleding dragen. Toen er meer welvaart kwam, kreeg het kleed van de voorganger bij feestdagen een versiering. Daardoor kreeg zo'n feestdag een extra accent.

De kleuren- wit, rood, groen en paars - zijn geen uitvinding van de laatste jaren. Ze zijn relatief oud. In de oude kerk waren er met betrekking tot kleur geen vaste afspraken. In de Karolingische tijd (9e eeuw) kwamen er voorschriften. Al in de 10e eeuw kende de Katholieke Kerk in de liturgie aan kleuren een symbolische betekenis toe. Paus Innocentius III, omstreeks 1200, gaf regels voor het gebruik van kleuren in de eredienst: wit voor de feestdagen, rood voor de martelaarsdagen, zwart voor de boetedagen en groen voor de dagen die over bleven. Vanaf de 13e eeuw kregen ze de betekenis zoals wij die nu kennen. Tot in de 15e eeuw bleef er toch veel vrijheid. De kostbaarheid van het materiaal was toen belangrijker dan de kleur. Het concilie van Trente (midden 16e eeuw) luidde een grote hervorming en centralisering in binnen de Rooms Katholieke Kerk. Het concilie heeft onder ander orde aangebracht in de liturgische kleuren. Het gaf vijf kleuren, namelijk wit, rood, groen, paars en zwart. Voor iedere tijd van het jaar, voor iedere zon- en feestdag, en voor iedere heiligendag werd de kleur toen vastgelegd.

De Reformatie had nauwelijks aandacht voor versiering in de kerk; dus, ook niet voor kleuren. De Lutherse en de Anglicaanse kerk kenden wel kleuren. In de 20e eeuw komt er in de protestantse kerken, onder invloed van de liturgische beweging, belangstelling voor kleuren. De liturgische beweging binnen deze kerken heeft de liturgische kleuren vrijwel ongewijzigd overgenomen, met uitzondering van het zwart. Dat was al in onbruik geraakt. Het nieuwe Dienstboek (augustus 2009) van de Protestantse Kerk toont een poging hoe kerken van de Reformatie zelfstandig met liturgische kleuren om kunnen gaan. Zo is in dit Dienstboek opgenomen dat de kleur van Hervormingsdag rood moet zijn, ongetwijfeld vanwege de vele martelaren voor de reformatie.

Liturgische kleuren hebben ook iets relatiefs. Ons Pinksterrood, vaak een vlammend helder rode stof, is een recent product. Middeleeuwse rode gewaden tonen een diep donkerrood. Helder rood was toen technisch nog niet mogelijk. Het donkerrood ligt wat dichterbij het martelaarsbloed. Het laat zien dat het rood op Pinksteren eerder met het 'getuigen' te maken heeft dan met de tongen van vuur. Nu wij zo mooi helderrood kunnen maken, ligt de associatie met het vuur van de Geest meer voor de hand.

Afgelopen winter is in onze kerk, na ongeveer veertig jaar van gebruik, het groene antependium over de avondmaalstafel hernieuwd (door de heer Bert Kramer). Het kleed over de avondmaalstafel wordt antependium genoemd. Antependium betekent letterlijk: voorhangsel. Het antependium is veelal samengesteld uit prachtstoffen: kant, galon, franje en borduursels. In veel kerken zie je deze liturgische kleden (= antependia).

De kleuren van de antependia sluiten aan bij de tijd van het kerkelijk jaar. De kleden, in de kleuren van het jaar, worden gezien als een goed herkenbaar hulpmiddel bij de schriftlezing, preek en gezangen. Met de aanwezigheid van deze liturgische kleden, beseffen we sterker welke tijd van het kerkelijk jaar gevierd wordt. De afbeeldingen op het kleed zijn bedoeld om de kleurensymboliek te versterken.

Bijbelse betekenis van de verwerkte afbeeldingen van het groene antependium op onze liturgische tafel:

* Het vierkante - of Grieks kruis: de verticale balk geeft de verbinding met God weer. De horizontale balk kun je zien als twee armen, die naar mensen reiken. Het vierkante kruis werd al in de oudheid gebruikt. Toen er kerken werden gebouwd, was dit kruis al een herkenningsteken voor de kerk. De mensen hebben dit kruis verschillende betekenissen gegeven. Ze zagen in de vier armen: vier windrichtingen (over de hele wereld). Ook zag men er wel de vier evangeliën in of de vier ruiters uit het visioen over de eindtijd. Het vierkante kruis kom je in de kunst tegen in de stralenkrans achter het hoofd van Christus, de Opgestane. Vaak wordt dit kruis maatschappelijk gebruikt, medisch en op hulp bieden gericht (o.a. het Rode Kruis). In het logo van de PKN zie je in de cirkel dit Griekse kruis.

* *De korenaren* stellen de gemeente voor waarop de Heilige Geest is uitgestort. Het is het koren dat door de Geest rijp gemaakt wordt voor de oogst. Het groene antependium ligt op de tafel gedurende het zogenaamde feestloze tijdperk van Pinksteren tot aan advent. De prediking krijgt na Pinksteren een ander accent. Dat wordt door het antependium onderstreept. In deze tijd komt het evangelie in al zijn mogelijke facetten aan de orde, van geschiedenis tot profetie toe. Hiertussen staat de gemeente van nu.

* Deze veelzijdige prediking wordt begeleid door het *GROEN* van het antependium. Groen is de kleur van de lente en de zomer. Het is de kleur van het leven. De gemeente leeft en groeit terwijl het daarvoor tijd is; wachtend op haar Heer wanneer hij de oogst komt binnenhalen.

* *De druiven en ranken*: druiven, samen met de korenaar gebruiken we als symbolen voor de Maaltijd van de Heer. Zij verwijzen naar het brood en de wijn, maar ook naar het Woord. Wingerd blad en tak zijn met elkaar verbonden. Het is niet los van elkaar te zien. Zo zien we onze onderlinge verbondenheid in God en Jezus.

* **ΑΩ** = Alfa en Omega: dit zijn de eerste en de laatste letter van het klassieke [Griekse alfabet](#). In [Openbaring](#) 1:8 en 21:6 en 22:13 zegt God: 'Ik ben de Alfa en de Omega. (‘Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω’), Ik ben de Eerste en de Laatste, het Begin en het Einde'. In sommige vertalingen, onder andere [The Living Bible](#) (uit 1971 [Kenneth N. Taylor](#)), is dit 'Ik ben de A en de Z'.

Nog wel meer valt er te vertellen over liturgische kleuren en het kerkelijk jaar. Maar daarover een andere keer.

Lied van de liturgische kleuren

Wij vieren en beleven Gods jaarkring wereldwijd.

De vaste kleuren geven schakering aan de tijd.

Zo zien we alle weken een kleur in ander licht

en wordt door taal en teken ons oog op God gericht.

Het **wit** spreekt van Gods daden die Hij verricht met macht.

Gods lichtende genade verdrijft de zwarte nacht.

Blij willen wij gewagen van alles wat Hij deed.

Dus gaan zijn hoogtijdagen in stralend wit gekleed.

Het **groen** doet ons bezingen de hoop die in ons leeft,
dat God aan alle dingen een nieuwe toekomst geeft.
Want eens zal het gebeuren, dan zal het zomer zijn
met ongedachte kleuren in eeuwig zonneshijn.

Het **paars** wil inkeer geven in passie en advent,
Wij hebben in het leven ons van God afgewend.
Het paars is ons een teken van ootmoed en van rouw
tot wij na deze weken het wit zien van Gods trouw.

Het **rood** doet mensen spreken. God schenkt aan ons zijn Geest.
Een vuur, een tong, een teken, de kleur van Pinksterfeest.
Niets kan de vonk meer doven; een vuur dat niemand stuit
daalt neer op wie geloven, de vlammen slaan er uit. (dichter onbekend)

Het hernieuwde groene antependium over de liturgische tafel, zoals dat nu weer in onze kerkzaal aanwezig is.